

Firuz Mustafanın "Ölü dildə sevgi məktubları" adlı kitabı haqqında ("Zero" nəşriyyatı, Bakı, 2014-cü il) söz açacağam. Bu kitabda günümüzdə bəzən o qədər də diqqət etmədiyimiz sosial-mədəni, siyasi, mənəvi-əxlaqi, bəzən hətta ideoloji problemləri irəli sürülür. Buradakı hekayələr müasir həyatımızda baş verən və bir-birindən məzmunca çox-çox uzaq görünən həyat hadisələrinin əks olunub.

giya" hekayəsində bütün çıpaqlığı ilə açıb göstərir. Əsərin əsas ideyası onun qəhrəmanları olan geniş erudisiyalı və mənəvi dəyərlərin qiymətini bilən, onların mühafizə edilməsini mühüm sayan Nadir ilə dar düşüncəli, yalnız ixtisası ilə əlaqədar bir kitabla yətinən Rəhman arasında olan dialoqla aydın olur. Bu məqsədlə hekayədən alınmış bir parçanı oxucularımızla paylaşmağa ehtiyac duyuram: "Mətbəxtədən Rəhmanın səsin gəldi

- Nadir, xoşuna gələn bir şey tapdın? Qorxma, əvəzində səndən heç nə alan deyiləm. Əgər sən götürməsən, mən məcburən

"Durna ovu" adlı hekayələrdə də tərbiyə məsələləri ön plana çıxarılmışdır. Birinci hekayə daha çox romantik, lirik-poetik bir planda yazılmış və bir qədər simvolik xarakter daşıyır. Burada həyatda daim davam edən xeyirli şərin mübarizəsi ideyasının çağırışı güclüdür. Zənnimizcə, əsərdə şəhər qüvvələrinin heç də tezliklə aradan çıxmadığı, gözəlliyə əngəl olması ideyası rəmzi bir şəkildə ifadə olunmuşdur.

"Durna ovu" hekayəsi ekoloji problemlərə həsr edilib. Lakin müəllif bu global problemi konkret həyat hadisəsi ilə əlaqələndirdiyinə görə məsələ daha yaxşı anlaşılır. Müəllif həm də təbiətimizə, flora və faunamıza müxtəlif (əqoist, yalnız mənfəət, gəlir nöqtəyi-nəzərindən yaxınlaşmağı üstün tutan (Cavad obrazı) insan münasibətini, digər tərəfdən əksinə, təbiətimizi, onun gözəlliyini, təkrarolunmazlığının qorunub saxlanılmasını, onun ahənginin pozulmamasını, çirklənməməsini hər şeydən üstün tutan (Abbas surəti) insanların olması ideyasını ifadə etməyə çalışmışdır. Hekayədə turistlərin ölkəmizin gözəl guşələrindən birində vəhşicəsinə və anlamsız durna ovu təsvir olunmuşdur. Əcnəbilər insanlıqdan uzaq bu vəhşi ov səhnəsinin həyata keçirməkdən

"müəllimlik kimi müqəddəs bir peşəni" aşğılayan qansız, tərbiyəsiz insanların acgöz, harınlaşmış, əsrlərdən gələn elementar ənənəvi əxlaq qaydalarını pozduqlarını son dərəcə məhərdə və yüksək bədiiliklə açır bilir.

Ümumiyyətlə, bir filosof-yazıçı kimi Firuz Mustafanın bütün yaradıcılığına, o cümlədən bütün hekayələrinə insanların cəmiyyət, xalq qarşısındakı sosial məsuliyyət hissi, insanlara xoşbəxtlik, sosial bərabərlik və adillik qanunlarına şamil edilməsi ideyasının müdafiə olunması xasdır.

"Göyem kolları. Çisək" hekayəsində saf bir gənc olan, anadan lal doğulmuş Qaranın gözü ilə müasir həyatımızın bir çox qaranlıq tərəfləri, rüşvətçilik, təhsil sahəsindəki bəzi xoşagəlməz hallar, əliyərilik, çirkin insan münasibətləri və s. yer almaqdadır. Dili olmasa da bu gəncin hər zaman həqiqətin, doğrunun tərəfində olmasını müəllif onun düşüncələrinin bədi ifadəsi vasitəsilə oxucularına çatdırır bilir.

"Ölü dildə sevgi məktubları" hekayəsi isə cəmiyyətimizdə bəzən hiss edilən biganəlik, etinasızlıq, paxıllıq, anlaşılmaqlıq kimi halların kəskin tənqidinə həsr olunmuşdur. Əsərin qəhrəmanı işdən atılmış və nə iş olursa olsun bir iş axtaran və bu dünyada "adamı olmayan" Emil Bünyadzadədir. Emil əliboş gəzməyi sevməyən bir adam kimi latın dilini öyrənməyi özünə məqsəd qoyur, o xəyalında dünyaya açılmaq, gələcəkdə Kubaya getmək, orada gözəllər gözəli Mayvelis xanımla görüşmək arzusu ilə yaşayır, bu amaclardan dolayı gecə və gündüzünü ölmüş latın xalqının əslində yaşamaqda olan dilinin öyrənilməsinə sərf edir. Bu dildə qədim mütəfəkkirlərin, bu sırada hekayədə qeyd edildiyi kimi Mark Anney Luka, Til Lukretsi Kar, Lusili, Horatsi, Neron, Antonio Minturno kimi mütəfəkkirlərin və şairlərin əsərlərini mütaliə etmək, şeirlərini əzbərdən oxuya bilmək, misralarını söyləyə bilmək səviyyəsinə qədər yüksələ bilər. Lakin Emil Bünyadzadənin bu əzmliliyi, qabiliyyəti, istedadı və dünya mədəniyyətinə olan dərin marağı ətrafındakılara, hətta ixtisasca həkim olan həyat yoldaşına belə şübhəli gəlir. Bu cür zəki və ləyaqətli, daim müstəqilliyə və axtarışda olmağa can atmaq istəyən bir insan aqlını itirmiş bir kimsə kimi üzərində "ambulatoriya" yazılmış maşınla ağ xalatlılar tərəfindən ruhi xəstəxanaya aparılması məsləhət görülür. Heç şübhəsiz, bu hekayədə də yazıçı yenə də əslində cəmiyyətdə hələ də hökm sürən "konservativizm" yenilikçiliyə qarşı, təşəbbüskarlığa qarşı olan meyillərin hələ də mövcud olmasını göstərməklə birlikdə, bu qəbildən olan təhlükəli, kütləvi fikir birliyinin hər bir yeni, mütərəqqi toplumu irəli apara bilən fəaliyyətlərin rüşeym halında belə basdırıla bilməsi kimi mürəccə bir hadisəni göz önünə gətirir. Firuz Mustafanın kitabında yer almış hekayələrini oxuduqca anlayırsan ki, onlar oxucuya çox şey söyləyir və onların ideya-mövzusunu yalnız lokal (yerli) çərçivələrlə məhdud etmək yanlış olardı. Bu hekayələrdə qaldırılmış və adi görülməyən sosial-mədəni problemlər bəşəridir. Məhz bu səbəblərə görə də kitabda yüksək professionalıqla, bədiiliklə qələmə alınmış hekayələrin digər xalqların, millətlərin oxucuları tərəfindən də maraqla qarşılanacağı və seviləcəyinə inanırıq.

Babək Qurbanov

Firuz Mustafanın hekayələrindəki ideya

Təbiidir ki, müəllifin bu hadisələrin bədi dillə oxucularına çatdırılması yolunda istifadə etdiyi yaradıcılıq üslubu və metodlarının da fərqli olduğunu görə bilirik. Burada bəzən romantik, bəzən utopik, bəzən ironik, bəzən psixoloji, bəzən realist ünsürlərin belə yer alıb. Lakin bütün bu ünsürlər müəllifin toxunduğu mövzunun xarakterinə məntiqi şəkildə uyğun olduğundan diqqət çəkməkdədir. Bununla belə, hekayələrin müxtəlif məzmunlu hadisələri ifadə etmələrinə, burada bəzən fərqli bədi-təsviri üsullarından istifadə olunmasına baxmayaraq onların hamısı problemlərin həlli qarşısında insanın mənəvi-əxlaqi keyfiyyətlərini qoruyub saxlaya bilməsi məqsədinə xidmət edir. Lakin bu yüksək amacın ifadə olunması yolunda heç də bəziləri kimi şüarçılıqdan, saxta pafosdan istifadə olunmur. Müəllif heç bir vaxt orta səviyyəli və ya səviyyəsiz oxucu kütləsinin estetik tələbatından çıxış etmir, onları yaradıcılıq meyarı olaraq qəbul etmir, populist bir yolu seçmir. Bu səbəblərdən dolayı da onun hekayələrini anlamaq, daha doğrusu onların bədi-estetik tərvətini duymaqdan ötrü bəlli bir estetik dünyagörüşünə, yüksək mənəviyyətə, tarixilik yaddaşına və s. sahib olmaq tələb olunur.

Müəllif bu qəbildən olan bir yönlü insanların biganəliyini, keçmiş mədəni-mənəvi irsə laqeyd münasibətlərini və bu acınacaqlı vəziyyətdən xəbərləri belə olmayanları son dərəcə maraqlı təsir bağışlayan "Köhnə kitablara ele-

bunları aparıb zibilliyə tökülm. Mənim neyimə lazımdır kitab-dəftər... Düz demirəm? Mənə cəmi bir kitab lazımdır - mühasibat..."

Əfsuslar olsun ki, bu qəbildən olan birtərəfli, "yontulmamış" insanlara təsadüf olunur. Bu kiçik hekayədə onların nadanlığına, birtərəfliyinə, keçmişin mənəvi dəyərlərinə biganə adamların, tənqidinə yönəlməklə birlikdə, eyni zamanda Nadir kimi insanların simasında bu dəyərlərin qorunub saxlanılmasının vacibliyinə inanan, onların itibbatmasına təəssüflənən insanların olması əsas ideyadır.

Kitabda "Qağayı kimi" və

ötrü hətta kauçukdan düzəldilmiş və uzaqdan idarə edilən, səs çıxaran "kukla durnalardan" belə istifadə etməyə ehtiyac duyurdular. Bu kukla durnaların köməyi ilə onlar gölə dincəlmək üçün gələn onlara durnalara atəş açırlar. Abbas üçün qəribə olan orası idi ki, bu yabançı turistlərin gölü qana bulamış quşları özləri ilə nədən götürmədikləri, bu boyda qırğın-qiyaməti niyə törətdikləri sualı idi. Bu sualların izahını isə o oxucularına həvalə etməli olur. Anlayırsan ki, bu haqsızlıqlar əslində vətəninə, xalqına, onun mənəvi dəyərlərinə, təkrarsız təbiət gözəlliklərinə biganə olan, şəxsi mənfəəti və iqtisadi maraqlarını milli-mənəvi maraqlardan üstün tutanlar daşıyırlar.

Kitabda yer almış "Hasar" hekayəsində yenə də kobud rəftar, lovgalıq, simiclik kimi mənfi əxlaqi keyfiyyətlərin tənqidi özünü ifadə etməkdədir. Əsərdə Babaxan adlı bir bağ sahibinin və ehtiyac üzündən onun başına hasar çəkməyə məcbur olmuş iki vətəndaşın hekayəsi neql olunur. Vaxtilə işsizlik üzündən ali təhsilli insanların ucuz qiymətə inşaat işləri ilə məşğul olmağa məcbur qaldıqları, hətta "qul bazarı" deyilən bir ərazidə iş axtarmaları kimi bir acı gerçəyi qələmə almış yazıçı əslində bu haqsızlığa qarşı çıxır insanları bir qul kimi istismar edən, hətta hekayədəki kimi onların namuslu əməyini heçə sayaraq əmək haqlarını belə ödəməmək istəməyən boynu yoğunların,